



Верховний  
Суд

# ОГЛЯД РІШЕНЬ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СУДУ З ПРАВ ЛЮДИНИ

За період з 21.04.2020 по 24.04.2020

2020/16

# Огляд рішень Європейського суду з прав людини

Дата прийняття:	21/04/2020
Дата набуття статусу остаточного:	21/07/2020 (Палата) Набуття статусу остаточного відповідно до пункту 2 статті 44 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (Конвенція).
Назва:	<b><u>CASE OF ANŽELIKA ŠIMAITIENĖ v. LITHUANIA</u></b> (Application no. 36093/13)
Зміст:	<p>Заявниця у цій справі стверджувала, що їй не було забезпечено право на справедливий та неупереджений суд; вказувала, що, хоча кримінальне провадження проти неї припинено, їй не виплатили заробітної плати за період відсторонення від посади.</p> <p>11 травня 1995 року Президент Республіки А. Б. призначив заявницю на посаду судді до Вільнюського третього окружного суду (окружний суд).</p> <p><i>Кримінальне провадження проти заявниці</i></p> <p>Указом від 21 лютого 2006 року на підставі пункту 2 статті 114 Конституції Литви та пункту 3 статті 47, пункту 1 статті 89 Закону про суди, враховуючи пропозицію Генерального прокурора, Президент Республіки В. А. відсторонив заявницю від її суддівських обов'язків і надав дозвіл прокуратурі розпочати провадження проти неї за обвинуваченням у зловживанні службовим становищем та підробленні документів. Стверджувалося, що заявниця вчинила ці злочини під час виконання нею суддівських обов'язків у цивільній справі, яку вона розглядала в червні 2002 року і яка стосувалася приватизації квартири.</p> <p>Регіональний суд рішенням від 15 березня 2010 року виправдав заявницю за обома пред'явленими обвинуваченнями.</p> <p>1 липня 2011 року Апеляційний суд скасував рішення суду першої інстанції як незаконне та необґрунтоване через допущення судом помилок під час розгляду та оцінки фактів. Апеляційний суд дійшов висновку, що своїми діями заявниця «дискредитувала статус судді та судової влади, прийняла незаконне і необґрунтоване судові рішення», чим завдала серйозної шкоди державі, і що її дії кореспондують частині 1 статті 228 та частині 2 статті 300 Кримінального кодексу. Проте Апеляційний суд припинив кримінальне провадження у зв'язку зі спливом строків давності.</p> <p>Заявниця подала касаційну скаргу, в якій вказувала на порушення презумпції невинуватості.</p> <p>Рішенням від 8 травня 2012 року Верховний суд на пленарному засіданні за участю шістнадцяти суддів погодився з висновками</p>

апеляційного суду щодо спливу строків давності. Проте Верховний суд підкреслив, що певні формулювання в рішенні Апеляційного суду могли порушувати право заявниці на презумпцію невинуватості, оскільки їх можна було зрозуміти як такі, що встановлюють вину заявниці у вчиненні злочину. Це було істотним порушенням кримінального процесу. З цієї причини Верховний суд повністю скасував рішення Апеляційного суду.

Стосовно питання презумпції невинуватості Верховний суд також вказав, що, коли кримінальне провадження припинили у зв'язку зі спливом строків давності, питання щодо вини особи не було вирішеним. Кримінальний кодекс забороняв постановляти рішення про засудження після спливу строків давності притягнення до відповідальності. Якщо суд, припиняючи провадження, визнає особу винною у вчиненні певного злочину, це буде порушенням принципу презумпції невинуватості, закріпленого статтею 31 Конституції Литви. Є важливим і те, щоб принципу презумпції невинуватості дотримувались органи державної влади та їх посадові особи. Про те, що особа не може бути визнана винною без остаточного рішення суду, зазначив також ЄСПЛ. Верховний суд зауважив, що, скасовуючи виправдувальний вирок та припиняючи кримінальне провадження у зв'язку зі спливом строків давності, апеляційний суд не міг ґрунтувати рішення на твердженнях, які означали, що особа була винною у вчиненні злочину. Проте Верховний суд вважав, що припинення провадження у зв'язку зі спливом строків давності не може саме по собі означати те, що особа була реабілітована, і не може бути прирівняне до виправдування.

*Дисциплінарне провадження проти заявниці, її звільнення зі служби і цивільне провадження щодо її поновлення та виплати заробітної плати*

15 липня 2010 року, коли кримінальне провадження проти заявниці ще тривало, Генеральний прокурор звернувся до Президента Республіки Д. Г. з листом, у якому вказав про доцільність перевірки, чи дійсно заявниця дискредитувала статус судді у зв'язку з неналежним виконанням своїх обов'язків.

Наступного дня заявниця звернулася до Президента Республіки з проханням поновити її на посаді судді.

29 березня 2011 року голова окружного суду призначив комісію для внутрішнього розслідування. Комісія розглянула питання щодо виконання заявницею посадових обов'язків під час вирішення цивільних справ у цьому суді між 1 січня 2000 року та 10 листопада 2003 року (коли заявниця пішла у відпустку по догляду за дитиною).

26 квітня 2011 року комісія надала свої висновки, відповідно до яких

заявниця в цей період виконувала свої обов'язки неналежним чином. Висновки також були представлені Раді суддів (орган суддівського самоврядування), яка передала їх Президенту Республіки.

Указом від 24 травня 2011 року Президент Республіки звернувся до Ради суддів із вимогою надати висновок про доцільність звільнення заявниці зі служби у зв'язку з дискредитацією статусу судді у контексті висновків комісії від 26 квітня 2011 року.

Цього ж дня заявниця оскаржила висновки внутрішнього розслідування до Ради суддів. Окружний суд у відповідь на аргументи заявниці про необ'єктивність висновків стосовно періоду оцінювання її діяльності зазначив, що вона розглядала цивільні справи в цьому суді до 2003 року, і станом на осінь 2003 року не вирішувала цивільних справ, а коли вийшла з відпустки по догляду за дитиною в січні 2005 року, розглядала лише адміністративні справи до відсторонення Указом Президента.

Зрештою, обласний суд дійшов висновку про обґрунтованість висновків комісії та дійсності відповідних фактів.

Рада суддів провела слухання за участю заявниці 6 червня та 15 липня 2011 року. Заявниця заперечувала будь-які помилки у виконанні своїх обов'язків.

15 липня 2011 року Рада суддів одногolosно рекомендувала Президенту Республіки звільнити заявницю зі служби за дискредитацію статусу судді. Рекомендація ґрунтувалась на висновках внутрішнього розслідування та оцінці Апеляційним судом поведінки заявниці, зазначеній у його рішенні від 1 липня 2011 року.

18 липня 2011 року Указом Президента Республіки заявницю було звільнено зі служби за дискредитацію статусу судді.

*Цивільне провадження про поновлення заявниці на посаді та виплату заробітної плати*

Пізніше заявниця звернулася до колишнього роботодавця – окружного суду, вимагаючи виплатити заборгованість із заробітної плати за період із 21 лютого 2006 року по 18 липня 2011 року, проте суд відмовив їй у цьому.

Заявниця ініціювала цивільне провадження, оскаржуючи звільнення зі служби Указом Президента від 18 липня 2011 року та вимагаючи виплати невиплаченої заробітної плати за вказаний вище період. Окрім іншого, заявниця послалася на змінену частину 3 статті 47 Закону про суди, пункт 2 статті 6 Конвенції та статтю 1 Першого протоколу до Конвенції, вказуючи, що стосовно неї не було постановлено обвинувального вироку, а тому вона має отримати заробітну плату за період відсторонення від посади.

Апеляційний суд вирішив, що справу має слухати Паневежиський обласний суд як суд першої інстанції, оскільки вимоги заявниці вже були розглянуті Вільнюським обласним судом, а тому мала бути дотримана вимога неупередженого суду.

Рішенням від 7 червня 2012 року суд першої інстанції відхилив вимоги заявниці. Суд, зокрема, підкреслив, що заявницю було відсторонено від посади 21 лютого 2006 року, проте рішення про засудження не було прийнято у зв'язку з припиненням кримінального провадження за спливом строків давності. Суд також зіслався на рішення Верховного суду від 8 травня 2012 року, згідно з яким припинення провадження у зв'язку зі спливом строків давності не означає реабілітації особи; таке рішення не може бути прирівняним до виправдувального вироку. Таким чином, у контексті обставин справи суд першої інстанції дійшов висновку, що заявницю не було відсторонено безпідставно. З урахуванням того, що вона не виконувала своїх суддівських обов'язків із 21 лютого 2006 року по 18 липня 2011 року і її відсторонення не було визнано необґрунтованим, не є доцільним присудити на користь заявниці виплату заробітної плати за цей період. Суд першої інстанції підкреслив, що «хоча заявниця була відсторонена від виконання своїх посадових обов'язків, вона не була позбавлена можливості працювати на іншій роботі; вона також могла б отримувати інший дохід». Окрім цього, суд вказав, що відповідно до чинних на час відсторонення від посади положень закону заявниця могла законно очікувати на виплату її заробітної плати лише у разі виправдувального вироку.

Не погоджуючись, заявниця оскаржила це рішення.

13 серпня 2012 року голова судової палати з розгляду цивільних справ призначив трьох суддів Апеляційного суду – Р. Г., Д. В. та А. Б. для розгляду апеляції заявниці. Двоє з цих суддів заявили про самовідвід, оскільки один із них раніше працював в обласному суді, який був відповідачем у справі, а другий суддя особисто знав заявницю; відповідно, голова Апеляційного суду визначив нову колегію суддів у складі Д. В., Р. Н. та А. Ж.

12 листопада 2012 року заявниця намагалась оскаржити склад суду у зв'язку з його упередженістю, проте наступного дня голова Апеляційного суду відхилив її скаргу.

Апеляційний суд 28 листопада 2012 року у складі колегії суддів Д. В., Р. Н., А. Ж. підтримав рішення суду першої інстанції та відхилив апеляційну скаргу заявниці. На думку суду, справа стосувалася питань права, а не факту, тому її розгляд відбувся у письмовому провадженні.

Апеляційний суд не конкретизував твердження суду першої інстанції

щодо можливості заявниці працювати на іншій роботі в період відсторонення, хоча вказав, що положення частини 1 статті 113 Конституції забороняли суддям займатись іншою діяльністю.

Однак Апеляційний суд зазначив, що до припинення кримінального провадження Апеляційним судом 1 липня 2011 року щодо заявниці було порушено дисциплінарне провадження. Під час дисциплінарного провадження було встановлено, що заявниця неналежним чином виконувала свої посадові обов'язки до відсторонення у 2006 році. Таким чином, не було підстав для компенсації заявниці невиплаченої заробітної плати, неотриманої нею впродовж відсторонення і до звільнення Указом. Апеляційний суд, зокрема, вказав, що положення Закону про суди закріплює презумпцію невинуватості суддів, і така презумпція була підтримана щодо заявниці, коли кримінальне провадження припинили у зв'язку зі спливом строків давності.

Проте припинення кримінального провадження у зв'язку зі спливом строків давності не відновило бездоганну репутацію заявниці, що є обов'язковою вимогою для судді. Відповідно, Президент Республіки мав рацію, видавши Указ про звільнення заявниці, оскільки її повноваження як судді не могли бути відновлені у зв'язку із втратою репутації, тому й не було підстав для компенсації втраченої заробітної плати.

Своїм остаточним рішенням від 4 березня 2013 року Верховний суд відмовив у розгляді касаційної скарги заявниці.

*Призначення двох суддів Апеляційного суду до Верховного суду*

У грудні 2012 року у зв'язку з відставкою судді І. Б. посада судді Верховного суду стала вакантною.

13 грудня 2012 року Голова Верховного суду Г. К. запропонувала суддю Д. В. як кандидата на призначення суддею Верховного суду на розгляд Президенту Республіки.

Суддя Д. В. мала бездоганну репутацію, досвід академічної діяльності, численні правові публікації та гарні показники роботи в Апеляційному суді.

Цього ж дня Президент Республіки звернувся до Ради суддів за рекомендацією, чи може суддя В. Д. бути призначена до Верховного суду. Рада суддів дала свою згоду, суддю Д. В. було призначено на посаду судді Верховного суду 17 січня 2013 року.

У січні 2013 року один із суддів Верховного суду досяг пенсійного віку, у зв'язку з чим його було звільнено з посади судді.

Указом від 26 лютого 2013 року Президент Республіки звернувся до Ради суддів за рекомендацією щодо призначення до Верховного суду судді Апеляційного суду Р. Н. Отримавши погодження Ради

суддів, своїм Указом Президент Республіки призначив Р. Н. на посаду судді Верховного суду; у грудні 2014 року Президент запропонував Сейму кандидатуру Р. Н. на посаду Голови Верховного суду. Цього ж місяця Сейм призначив суддю Р. Н. на посаду Голови Верховного суду.

### *Компенсаційне цивільне провадження*

У 2014 році заявниця ініціювала цивільне провадження з відшкодування шкоди, яка була їй заподіяна в результаті втрати заробітку впродовж періоду відсторонення від суддівської роботи. Заявниця, окрім іншого, вказала, що заробітної плати їй не виплачували, не сплачувались і внески до системи соціального та пенсійного забезпечень, через що вона не мала змоги користуватись державними медичними послугами.

Рішенням суду від 9 червня 2015 року позов заявниці відхилено.

Суд вказав, що відповідно до Закону про суди Президент Республіки має право відсторонити суддю. Згідно з обставинами справи заявниці її було відсторонено у зв'язку з кримінальним провадженням. Зокрема, законом було чітко встановлено випадки, коли судді може бути компенсовано період відсторонення від посади. Суд також підкреслив, що питання тривалості відсторонення судді від посади законодавчим чином не врегульовано, а тому залежало від того, як кримінальна справа буде розглянута та вирішена. На думку суду, навіть якщо відсторонення від посади на строк більше п'яти років не було виправданим, це не було підставою для визнання Указу Президента про відсторонення заявниці незаконним і дозволяло порушити кримінальне провадження проти неї.

Відповідно, немає причинно-наслідкового зв'язку між прийняттям Указу Президента 21 лютого 2006 року та наслідками для заявниці. Її було звільнено до завершення кримінального провадження та в результаті дисциплінарного провадження.

Рішеннями суду апеляційної інстанції від 20 квітня 2016 року та Верховного суду від 26 липня 2016 року відповідні скарги заявниці були відхилені.

### *Оцінка Суду*

#### *Щодо скарги за пунктом 1 статті 6 Конвенції*

У порядку загального зауваження Суд повторює, що, визначаючи у попередніх справах, чи може орган судової влади вважатись «незалежним», зокрема від виконавчої влади та сторін у справі, він враховував такі фактори, як спосіб призначення його членів, термін їх повноважень, наявність гарантій від зовнішнього тиску і чи має такий орган вигляд незалежного. Незмінюваність суддів

виконавчою владою протягом строку їхніх повноважень загалом вважається наслідком їх незалежності, і, таким чином, включена до гарантій за пунктом 1 статті 6 Конвенції. Хоча поняття поділу влади між урядовими політичними органами та судовими органами має все більше значення в прецедентній практиці Суду, призначення суддів виконавчою або законодавчою владою допустиме за умови, що призначувані особи є вільними від впливу чи тиску під час виконання своїх суддівських функцій (див. рішення у справах «*Maktouf and Damjanović v. Bosnia and Herzegovina*» [ВП], nos. [2312/08](#) та [34179/08](#), § 49, ECHR 2013 року (витяги) та «*Thiam v. France*», no. [80018/12](#), § 59, 18 жовтня 2018 року) (пункт 78 рішення).

Стосовно вимоги неупередженості ЄСПЛ зазначив, що суд має бути суб'єктивно вільним від особистих упереджень і неупередженим з об'єктивної точки зору в тому сенсі, що він має надати достатні гарантії для виключення будь-яких законних сумнівів у цьому відношенні (пункт 79 рішення).

Суд, по-перше, підкреслює, що скарга заявниці про упередженість двох суддів Апеляційного суду спершу була відхилена головою Апеляційного суду, який навів причини та пояснення, чому певні процесуальні дії були вчинені не так, як вона того бажала. У будь-якому разі Суд не дійшов висновку про наявність доказів стверджуваної упередженості під час розгляду справи заявниці. Суд також враховує той факт, що розподіл справ між суддями здійснює комп'ютерна система задля забезпечення учасників справи незалежним та неупередженим судом. Суд підкреслює, що заявниця не стверджувала, що комп'ютеризований розподіл справи певним чином було обійдено. Фактично справа потрапила до суддів Р. Н. та Д. В. в результаті самовідводів суддів з попереднього складу колегії. Заявниця не надала доказів того, що ці судді перебували під впливом чи тиском Президента Республіки під час вирішення її справи (аналогічний висновок див. рішення у справі «*Flux v. Moldova*» (no. 2), no. [31001/03](#), § 23–27, 3 липня 2007 року). Відповідно, Суд не вбачає підстав для встановлення того, що ці судді були позбавлені незалежності чи неупередженості у справі заявниці (пункт 81 рішення).

Суд повертається до аспекту скарги заявниці про те, що судді Р. Н. та Д. В. були призначені на посади суддів Верховного суду у зв'язку із постановленням рішення на користь Президента Республіки. По-перше, Суд зважає на твердження Уряду, що на момент ухвалення рішення ці двоє суддів не могли знати про появу вакантних посад суддів Верховного суду; ці вакантні посади з'явилися лише після ухвалення рішення 28 листопада 2012 року, які, крім того, мали бути



заповнені без зволікань. По-друге, Суд бере до уваги той факт, що цих суддів рекомендував для призначення на посади Голова Верховного суду, який бажав, зокрема, поповнити кількість науковців у Верховному суді. Суд не вбачає достатніх підстав для сумніву в оцінці Головою Верховного суду його пропозиції Президенту Республіки про відповідність критеріям суддів Р. Н. та Д. В. По-третє, призначення суддів Р. Н. та Д. В. відбулось одностайним схваленням Ради суддів – органу, до завдань якого належить урівноваження повноважень Президента Республіки під час вирішення питань щодо підвищення чи звільнення суддів і участь якого в будь-якому провадженні є додатковою гарантією від будь-якого зовнішнього тиску на судову систему. Як зазначив Конституційний суд, без схвалення Ради суддів жодного кандидата не може бути підвищено чи звільнено, що є додатковою гарантією суддівської незалежності. Зрештою, хоча кандидатура судді Р. Н. пізніше була запропонована Президентом Республіки для зайняття посади Голови Верховного суду, в матеріалах справи немає жодних доказів того, що між ними існував певний вид домовленості. Фактично, це мало місце після того, як термін повноважень попереднього Голови Верховного суду закінчився; зокрема, таке призначення судді Р. Н. відбулось також за підтримки Ради суддів (пункт 82 рішення).

Зважаючи на викладене, Суд не може дійти висновку, що судді Р. Н. та Д. В. не були незалежними та неупередженими в розумінні пункту 1 статті 6 Конвенції під час вирішення цивільної справи заявниці та оскарження Указу Президента Республіки (пункт 83 рішення).

Відповідно, ця скарга є явно необґрунтованою та має бути відхилена згідно з підпунктом «а» пункту 3 та пункту 4 статті 35 Конвенції.

*Щодо скарги за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції*

*Чи мало місце втручання у право власності заявниці в розумінні статті 1 Першого протоколу до Конвенції*

Суд вважає, що відмова органів влади у компенсації заявниці невикраденої заробітної плати становить «контроль за використанням» власності в розумінні пункту 2 статті 1 Першого протоколу до Конвенції і, таким чином, була втручанням у її право на мирне володіння майном (див. рішення у справі «*R.Sz. v. Hungary*», по. [41838/11](#), § 31–33, 2 липня 2013 року) (пункт 110 рішення).

*Законність втручання*

Принципи Суду щодо законності втручання були викладені у рішенні в справі «*R.Sz. v. Hungary*» (пункт 111 рішення).

Що стосується цієї справи, Суд підкреслює, що в рішенні Апеляційного суду від 20 квітня 2016 року також є посилання на

попередні рішення національних судів у цивільній справі заявниці, на частину 3 статті 47 Закону про суди, змінену у 2008 році, і з урахуванням її дії на час звільнення заявниці. Проте, замість зосередження на факті того, що заявницю ніколи не було визнано винною у кримінальному провадженні, останнє провадження ґрунтувалось на її відстороненні, і Апеляційний суд взяв до уваги частину 3 статті 47 Закону про суди, згідно з якою судді має бути виплачено компенсацію, якщо її відсторонення було визнано необґрунтованим (пункт 112 рішення).

Тому, пославшись на змінену частину 3 статті 47 Закону про суди, суди додали додатковий законодавчий елемент, який ніколи не був частиною оцінки відповідно до національного законодавства, зокрема той, що виплата компенсації була обумовлена необґрунтованим відстороненням від судових обов'язків. У цьому контексті Суд бере до уваги думку заявниці про те, що питання, чи були повноваження судді початково призупинені, обґрунтовано не мало жодного стосунку до отримання нею заробітної плати, за умови, що її не було визнано винною остаточним рішенням суду. Відповідно, хоча повноваження Суду у розгляді питання дотримання національного законодавства є обмеженим, оскільки тлумачення та застосування національного права – це прерогатива національних органів влади, а також судів (див. рішення у справі «*Satakunnan Markkinapörssi Oy та Satamedia Oy v. Finland*» [ВП], no. 931/13, § 144, 27 червня 2017 року), Суд не може не визнати, що аргументи литовських судів у справі заявниці не були чіткими та послідовними. Крім того, ці аргументи не відповідали букві закону, яка була визнана застосовною Апеляційним судом у рішенні від 20 квітня 2016 року. Таким чином, відповідні рішення мають бути визнані свавільними (порівняйте та зіставте рішення у справі «*Korecký v. Slovakia*» [ВП], no. 44912/98, § 56, ECHR 2004-IX) (пункт 113 рішення).

Суд не може дійти висновку, що заявниці не могла бути виплачена заробітна плата у зв'язку із звільненням у межах дисциплінарного провадження. Як зазначила заявниця та визнав Уряд, на час відсторонення заявниці у 2006 році, і навіть на момент її звільнення у 2011 році, не було правових підстав для зупинення повноважень судді на час дисциплінарного провадження. Такий захід став доступним пізніше (пункт 114 рішення).

З урахуванням цього Суд не може не дійти висновку, що заявниця не могла передбачити того, що за відсутності засудження їй буде відмовлено у виплаті заробітної плати за період відсторонення під час кримінального провадження. За відсутності передбачуваності Суд вважає, що втручання у право заявниці за статтею 1 Першого

	<p>протоколу до Конвенції не мало правових підстав. Відповідно, немає необхідності для розгляду питання, чи переслідувало втручання легітимну мету і чи було воно пропорційним (пункт 115 рішення).</p> <p><i>Скарга за пунктом 2 статті 6 Конвенції</i></p> <p>Суд підкреслює, що суть цієї скарги заявниці вже була розглянута та вирішена за статтею 1 Першого протоколу до Конвенції. Таким чином, Суд визнає таку заяву прийнятною, проте не вбачає необхідності для її окремого розгляду (пункт 121 рішення).</p>
Констатоване порушення (стаття):	Порушення статті 1 Першого протоколу до Конвенції (захист власності).

Огляд рішень Європейського суду з прав людини. Рішення за період з 21.04.2020 по 24.04.2020 / Відпов. за вип.: О. Ю. Тарасенко, Д. П. Мордас, Р. Ш. Бабанли. – Київ, 2020. – Вип. 16. – 11 стор.

**Застереження:**

1. Огляд окремих судових рішень, зокрема й їх переклад, здійснюється працівниками департаменту аналітичної та правової роботи Верховного Суду з використанням матеріалів, розміщених на вебсайтах Європейського суду з прав людини:

<https://www.echr.coe.int/Pages/home.aspx?p=home>,

<https://hudoc.echr.coe.int>.

2. Огляд рішень здійснюється з метою ознайомлення з їх коротким змістом. Для повного розуміння суті висловленої в судовому рішенні правової позиції необхідно ознайомитися з його повним текстом, розміщеним на вебресурсах Європейського суду з прав людини.

3. Інформація має суто допоміжний та довідковий характер і не має на меті висвітлити суть усієї проблематики, яка вирішується відповідними судовими рішеннями.

Стежете за нами онлайн  
[fb.com/supremecourt.ua](https://fb.com/supremecourt.ua)  
[t.me/supremecourtua](https://t.me/supremecourtua)  
[instagram.com/supremecourt\\_ua](https://instagram.com/supremecourt_ua)  
[twitter.com/supremecourt\\_ua](https://twitter.com/supremecourt_ua)